

اشراف علامه جوادی آملی بر قرآن و ارائه استدلال‌های قرآنی در رفع شبهات

در پاسخ به شبهات، می‌توان با کنار هم گذاشتن آیات شریفه قرآن، برهان محکمی ارائه داد که انسان بتواند با خصم خود مبارزه کند؛ لازمه این نوع استدلال، احاطه و تسلط بر قرآن است تا بتوانیم استدلال لازم را از خود قرآن استخراج کنیم که نمونه‌ای از این روش در برهان «تمانع» علامه جوادی‌آملی در «تفسیر تسنیم» مشهود است.

در پاسخ به شبهات، می‌توان با کنار هم گذاشتن آیات شریفه قرآن، برهان محکمی ارائه داد که انسان بتواند با خصم خود مبارزه کند؛ لازمه این نوع استدلال، احاطه و تسلط بر قرآن است تا بتوانیم استدلال لازم را از خود قرآن استخراج کنیم که نمونه‌ای از این روش در برهان «تمانع» علامه جوادی‌آملی در «تفسیر تسنیم» مشهود است.

حجت‌الاسلام والمسلمین عباس اسکندری، رئیس سازمان تبلیغات اسلامی استان قم در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، در ارتباط با مقررات اسلام در خصوص رابطه با اقوام دیگر گفت: اسلام ارتباط با ملت‌ها، گروه‌ها و حتی برای قومی از کفار که دینی را هم قبول ندارد، مقررات خاصی دارد و حد و مرزهایی را در خصوص در برخورد با ظالمین و قتال با سران کفر داریم. درباره این باره خداوند در قرآن می‌فرماید: «فَقَاتِلُوا أَلَمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يُتَنَّهُونَ؛ با پیشوایان کفر بجنگید چرا که آنان را هیچ پیمانی نیست باشد که [از پیمان‌شکنی] باز ایستند» (توبه/12) خداوند عمده اشکالی را که برای سرکرده‌های ستم و اردوگاه استکبار در نظر می‌آورد و به جامعه مسلمین تذکر می‌دهد، عدم پایبندی به عهد و پیمان است.

پایبندی به تعهدات مایه استحکام روابط

وی افزود: جهان را پایبندی به تعهدات می‌تواند حفظ کند. در جهان امروز، عمده مشکلی که وجود دارد، عدم پایبندی کشورهای پیشرفته به تعهداتشان است و علت بی‌اعتمادی‌ای که در مباحث روز پیش آمده، ریشه قرآنی دارد. در ارتباط با کفار در قرآن آمده «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْيَاءُ مِنْ أَقْوَاحِهِمْ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از غیر خودتان [دوست و] هم‌راز مگیرید [آنان] از هیچ نابکاری در حق شما کوتاهی نمی‌ورزند و آرزو دارند که در رنج بیفتید، دشمنی از لحن و سخنان آشکار است» (آل عمران/118) یا در جای دیگر آمده که «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ، [اما] خدا شما را از کسانی که در [کار] دین با شما نجنگیده و شما را از دیارتان بیرون نکرده‌اند باز نمی‌دارد که با آنان نیکی کنید و با ایشان عدالت ورزید زیرا خدا دادگران را دوست می‌دارد» (ممتحنه/8)، این‌ها مرزبندی‌هایی است که در ارتباط با کفار، در قرآن آمده‌است.

توصیه‌های قرآنی در رفع چالش‌های مذاهب اسلامی

رئیس سازمان تبلیغات اسلامی استان قم در خصوص رفع چالش‌های مذاهب اسلامی، خاطرنشان کرد: اولاً در خطوط کلی قرآنی چنین آمده‌است که مسلمانان حق اختلاف کردن با هم را ندارند و باید در یک فضای برادرانه و صمیمانه با هم زندگی کنند. ممکن است که اختلاف نظرهایی وجود داشته باشد و البته این اختلاف هم منحصر در اختلاف شیعه و سنی نیست، بلکه ما در شیعه فرق مختلف داریم و در اهل سنت نیز با چهار گروه مواجهیم که ممکن است که با هم اختلاف هم داشته باشند. اختلاف نظرها نباید موجب انفصال شود تا دشمنان اسلام و قرآن از اختلاف‌ها سوءاستفاده کنند و شرایط را آن‌قدر دشوار کنند که شرایط زندگی برای مسلمین هم سخت شود.

وی تصریح کرد: ما در کلام ائمه شیعه اسناد و احادیث فراوانی را داریم که دعوت به مراعات کرده‌اند و چنین آمده که اگر در میان فرقه‌ای از مسلمانان قرار گرفتید که انجام فرایض به نحو معمول موجب اغتشاش می‌شود، باید اعمال و فرائض را مطابق با سنت غالب آن جامعه انجام دهید تا اغتشاش در جامعه ایجاد نشود و دشمن از شکاف ایجاد شده بهره‌برداری نکند.

وی نیاز جدی امروز جوامع اسلامی را وحدت دانست و بیان کرد: متأسفانه در رفع چالش‌های تشیع و اهل سنت رعایت این نکات نمی‌شود و این نبود اتحاد، باعث ایجاد فرق نوساخته می‌شود که حرکات مضر را در عالم اسلام انجام می‌دهند. در حال حاضر باید علمای اسلام، چه شیعه و چه سنی، با اجماع و با یک روح اخوت و برادری به ارائه راه‌حل‌های جدی بپردازند.

برخورد علما با شبهات

مدیر گروه مطالعات فرهنگ و ارتباطات دینی پژوهشکده باقرالعلوم (ع) تصریح کرد: بحث دیگر در رابطه با رفع شبهات است که باید در این زمینه گفت: از زمان رسول اکرم (ص) و خصوصاً بعد از رحلت نبی اکرم (ص) و در ارتباط با اعتقادات شیعی، شبهات فراوانی مطرح شده‌است. آیت‌الله جوادی آملی، طرح شبهات را نعمتی می‌داند که مکتب تشیع با پاسخ‌گویی به شبهات بالنده

شود و از تند بادها هم نرزد. امام فخر رازی نمونه‌ای از اشخاصی است که بسیار در معتقدات شیعه تشکیک ایجاد می‌کرد و علمای بزرگ ما بر این مبنا برای اقدام به پاسخ‌گویی می‌کردند و این خود تبدیل به یکی از خدمات بزرگ شیعه شد.

رویکرد اقناعی در مباحثات

وی بیان کرد: علما هیچ‌گاه از اصل شبهات واهمه‌ای نداشتند و همیشه آمادگی پاسخ‌گویی به شبهات را داشته‌اند و این وظیفه آن‌هاست که شبهات را با برهان و استدلال پاسخ گویند. علمای اسلامی هیچ‌گاه در حوزه شبهات و مخالفین حوزه مباحث اعتقادی، با زور و شمشیر وارد نشده‌اند، بلکه با تکیه به سخنان معصومین(ع)، پاسخ ارائه شده همیشه مستدل بوده‌است. اما باید در نظر داشت، اگر در پاسخ به شبهات به قرآن و کلمات معصومین(ع) تمسک می‌جوئیم باید دارای منطق قرآنی و ائمه معصومین(ع) باشد تا خصم را متقاعد کند نه این‌که چیزی را تحمیل کنیم.

وی ادامه داد: ما باید برای تقویت بنیه اعتقادی جوانان از قرآن و حدیث استفاده کنیم، اما در حوزه خارجی و ساکت کردن خصم در مباحث علمی و اعتقادی، به جد نیازمند برهان عقلی هستیم، فلذا قطعا در حوزه‌های علمیه باید مباحث منطقی و فلسفی را در حد نیاز جامعه رشد دهیم. علامه جوادی‌آملی وقتی در مقام اثبات درباره اعتبار قرآن و حجیت استدلالی آن بحث می‌کند، می‌گوید که برای اثبات حجیت استدلالی قرآن، نیازمند وسیله هستیم و از دو راه می‌توانیم اعتبار آن را اثبات کنیم. یکی از طریق اولیای الهی است که با شهود باطنی و علم حضوری، حقانیت قرآن را اثبات می‌کنند و طریق دوم، طریق حکما و متکلمان است که با علم حصولی و برهان عقلی، معنای اعجاز و تفاوت آن با علوم غریبه را نشان می‌دهند.

راه‌های اقامه برهان در رفع شبهات

اسکندری افزود: در رفع شبهات هم باید مباحث شهودی را برای گروه و طبقه‌ای از افراد در نظر بگیریم و هم باید برهان عقلی را برای دیگران اقامه کنیم. بیان این نکته حائز اهمیت است که قرآن سراسر مبتنی بر برهان است و این‌گونه نیست که مطلبی در قرآن آمده‌باشد و از پشتوانه استدلالی برخوردار نباشد. با فهم عمیق معارف قرآن می‌توان با همان پشتوانه استدلالی که دارد به شبهات پاسخ داد. در قرآن هیچ سخنی که قابلیت اثبات نداشته باشد، وجود ندارد.

اشراف علامه جوادی‌آملی بر قرآن

وی با اشاره به برهان تمانع گفت: علامه جوادی‌آملی در «تفسیر تسنیم» خود، در بحث از برهان تمانع در قرآن کریم، در قالب قیاس استثنایی به خوبی این برهان را تبیین کرده‌است که قضیه شرطیه و مجموع مقدم و تالی آن در سوره انبیاء آمده‌است. وی از کنار هم گذاری دو آیه قرآن از سوره انبیاء و ملک به این برهان دست‌یافته و آن را اثبات می‌کند. در سوره انبیاء آمده «لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا؛ گر در آنها [=زمین و آسمان] جز خدا خدایانی [دیگر] وجود داشت قطعا [زمین و آسمان] تباہ می‌شد» (انبیاء/ 22) قضیه و حمدیه بطلان تالی او در سوره ملک بیان شده که می‌گوید «مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَٰوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ؛ آفرینش آن [خدای] بخشایش‌گر هیچ گونه اختلاف [و تفاوتی] نمی‌بینی باز بنگر آیا خلل [و نقصانی] می‌بینی؟» (ملک/ 3) حاصل این برهان این است که تعدد خدایان باعث فساد در جهان است لکن در سلسله به هم‌پیوسته آفریده خدای تبارک و تعالی چون هیچ تفاوتی مشهود نیست و بیننده هرچه دنبال شکاف و حلقه مفقوده می‌گردد، به هیچ چیز نمی‌رسد.

وی تصریح کرد: نهایتا در ارتباط با این برهان ما به وحدانیت خداوند تبارک و تعالی می‌رسیم. اگر شبهه‌ای در ارتباط با وحدانیت خداوند مطرح شود، با کنار هم گذاشتن این دو آیه شریفه قرآن، برهان محکمی به وجود می‌آید که انسان می‌تواند با خصم خود مبارزه کند. لازمه این نوع از استدلال‌ها احاطه و تسلط بر قرآن است تا بتوانیم همان استدلالی که برای خصم لازم است از خود قرآن استخراج کنیم.

مدیرکل سازمان تبلیغات اسلامی استان قم، با اشاره به اینکه علامه قرآن را یک کتاب علمی محض نمی‌داند، اظهار کرد: قرآن هرچند که مبانی علمی را هم دنبال می‌کند، اما شیوه علمی قرآن متفاوت با شیوه کتب علمی متعارف است. در کتب علمی متعارف برای تبیین یک حقیقت، هیچ‌گاه شاید مصداق و مثال بیان نشود، اما قرآن ابایی از بیان مصداق و مثل ندارد. قرآن یک کتاب تربیتی است که در مسیر تربیتش اگر لازم ببیند، مصداق می‌آورد یا مثلی را ذکر می‌کند.

وی در خاتمه گفت: آثار علمی آیت‌الله جوادی‌آملی می‌تواند منشأ تحول عظیمی در مراکز علمی و دانشگاهی ما باشد، اما متأسفانه این مهم هنوز محقق نشده و این مسئله نیازمند این است که اهالی فکر و اندیشه باید به این حوزه ورود کنند تا این مطالب در دانشگاه‌های ما باب و کمبودهای ما در این زمینه برطرف شود.